

ФІНАНСИ ♦ FINANCE

<https://doi.org/10.26565/2524-2547-2025-71-12>
УДК 336.1:355.02

Сніжана Олександрівна Бей*

кандидат економічних наук, доцент
sneganapipko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6651-4210>

Алла Вікторівна Долюк*

кандидат економічних наук, старший викладач
alla14.08@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5461-5295>

*Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету,
вул. Гонти, 37а, Вінниця, 21022, Україна

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ

Метою статті є дослідження особливостей функціонування системи публічних фінансів України в умовах воєнного стану, виявлення ключових викликів, пов'язаних із високим рівнем економічної та соціальної невизначеності, а також обґрунтування можливих шляхів адаптації бюджетної й фінансової політики з метою забезпечення стійкості, збалансованості та ефективності управління державними ресурсами. У статті проаналізовано сучасний стан публічних фінансів України в умовах воєнного стану, охарактеризовано основні тенденції формування доходів та здійснення видатків державного бюджету, вплив воєнних дій на податкову систему, міжбюджетні відносини та фінансову децентралізацію. Визначено головні виклики, що постали перед фінансовою системою держави, серед яких — різке зростання військових і соціальних витрат, скорочення доходів бюджету через зниження економічної активності, зростання дефіциту бюджету та потреба у зовнішньому фінансуванні. Особлива увага приділяється ролі міжнародної фінансової допомоги у підтриманні макроекономічної стабільності, забезпеченні платоспроможності держави та фінансуванні критично важливих секторів економіки. Висвітлено проблеми ефективності управління публічними фінансами під час війни, зокрема питання прозорості бюджетних процесів, цільового використання коштів, ризиків корупційних проявів та обмежень у сфері фінансового контролю. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів управління публічними фінансами в умовах невизначеності, які включають цифровізацію фінансових процесів, посилення антикризового планування, оптимізацію бюджетних видатків, підвищення результативності фінансового контролю та розвиток стратегічного прогнозування. Запропоновано рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості держави у середньо- та довгостроковій перспективі, які передбачають узгодження внутрішніх фінансових можливостей із зовнішньою підтримкою, підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів, формування дієвих механізмів управління державним боргом і розвиток фінансової безпеки як складової національної стійкості.

Ключові слова: публічні фінанси, бюджетна політика, фінансова політика, управління державними ресурсами, дохідна та видаткова частина державного бюджету, міжнародна фінансова допомога.

JEL Classification: H60; E62; F34.

Як цитувати: Бей, С. О., & Долюк, А. В. (2025). Публічні фінанси в умовах війни: виклики невизначеності та шляхи адаптації. *Соціальна економіка*, 71, 125–136. doi.org/10.26565/2524-2547-2025-71-12

Вступ. Сучасні умови воєнного стану в Україні висувують безпрецедентні виклики перед системою публічних фінансів. Війна суттєво змінює бюджетні пріоритети, зумовлює зростання витрат на оборону та безпеку, водночас обмежуючи можливості наповнення доходної частини бюджету через падіння економічної активності, руйнування інфраструктури та скорочення податкових надходжень. У таких умовах фінансова система опиняється під тиском невизначеності, що ускладнює прогнозування доходів і видатків, планування та реалізацію державних програм.

Особливої ваги набувають питання пошуку джерел фінансування державних потреб, підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, мінімізації корупційних ризиків та забезпечення фінансової стійкості у середньо- й довгостроковій перспективі. Не менш важливими є проблеми співпраці з міжнародними фінансовими інституціями та донорами, адже саме зовнішня підтримка виступає ключовим чинником збереження макроекономічної стабільності.

Отже, дослідження публічних фінансів у контексті воєнних викликів має високу наукову та практичну значущість. Воно дозволяє виробити рекомендації щодо адаптації фінансової системи до умов невизначеності, підвищення гнучкості бюджетної політики та формування стратегії відновлення після завершення війни.

Метою статті є дослідження особливостей функціонування системи публічних фінансів в умовах воєнного стану, виявлення ключових викликів, пов'язаних із високим рівнем невизначеності, та обґрунтування можливих шляхів адаптації бюджетної і фінансової політики для забезпечення стійкості та ефективності управління державними ресурсами.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- проаналізувати сучасний стан публічних фінансів України в умовах воєнного стану;
- визначити основні виклики та загрози, що зумовлені воєнними діями та економічною невизначеністю;
- охарактеризувати вплив війни на доходну та видаткову частини державного бюджету;
- дослідити роль міжнародної фінансової допомоги у підтриманні макроекономічної стабільності;
- виявити проблеми та обмеження у механізмах управління публічними фінансами під час війни;

– обґрунтувати напрями та інструменти адаптації фінансової політики до умов невизначеності;

– запропонувати рекомендації щодо підвищення стійкості та ефективності системи публічних фінансів у середньо- та довгостроковій перспективі.

Об'єкт дослідження – система публічних фінансів України в умовах воєнного стану.

Предмет дослідження – фінансові механізми, інструменти та підходи до управління публічними фінансами в умовах невизначеності, спричиненої війною, а також шляхи їх адаптації для забезпечення стабільності та ефективності.

У період воєнного стану управління державними фінансами суттєво відрізняється від практики їх використання у стабільних і мирних умовах. Забезпечення ефективності публічних фінансів вимагає особливої уваги до раціонального розподілу та цільового спрямування ресурсів на потреби оборони, а також підтримання належного рівня соціальних стандартів для населення. Це зумовлює високу актуальність дослідження особливостей фінансового управління в умовах військового конфлікту.

Огляд літератури. Проблематика використання та адміністрування публічних фінансів є одним із ключових напрямів сучасних фінансових досліджень, що набуває особливої актуальності в умовах трансформації економіки та зростання ролі держави у регулюванні фінансових потоків.

Стійкість та ефективність державних фінансів в умовах кризових явищ та війни розглядали у своїх працях Н. Петруха, К. Клименко, С. Петруха (Петруха, 2024; Клименко, 2024; Петруха, 2024), цифровізація бюджетного процесу розглянута у працях О. П. Басюк (Басюк, 2022), питання удосконалення системи управління публічними фінансами досліджувалися науковцями Ю. Радіоною (Радіонов, 2022), Г. О. Скрипник, Д. В. Демінською, М. Р. Дуднік (Скрипник, 2024; Демінська, 2024; Дуднік, 2024) та іншими, що свідчить про значний інтерес до вивчення механізмів ефективного управління публічними фінансами, підвищення прозорості бюджетного процесу та вдосконалення системи фінансового контролю.

У дослідженнях зарубіжних науковців аналізуються проблеми публічних фінансів у воєнний період, зокрема в працях D. R. Agrawal (Agrawal, 2022), A. G. Ross (Ross, 2025), S. Petrukha (Petrukha, 2025),

T. Antonova та T. Davydiuk (Antonova & Davydiuk, 2024), Y. Markuts та F. Roberto (Markuts & Roberto, 2024).

У працях українських та зарубіжних дослідників простежується спільна позиція щодо необхідності зміцнення інституційної спроможності органів публічної влади у сфері адміністрування фінансових ресурсів. Зокрема, увага зосереджується на проблемах раціонального розподілу бюджетних коштів, запобіганні нецільовому використанню ресурсів, удосконаленні системи моніторингу та аудиту. Водночас, попри наявність значного теоретичного доробку, недостатньо висвітленими залишаються питання гнучкого управління публічними фінансами в умовах кризових ситуацій, воєнних дій та економічної турбулентності. Більшість робіт орієнтована на аналіз мирного періоду, тоді як сучасні реалії вимагають адаптації фінансової політики до надзвичайних умов.

Методологія дослідження. Методологічна основа дослідження базується на системному, комплексному та міждисциплінарному підходах до вивчення функціонування системи публічних фінансів в умовах воєнного стану. Вона передбачає використання сукупності загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечують повноту, об'єктивність та достовірність отриманих результатів.

Для досягнення поставленої мети та реалізації визначених завдань у роботі застосовано такі методи дослідження:

Діалектичний метод – використано для розкриття сутності та еволюції системи публічних фінансів, виявлення закономірностей її функціонування в умовах кризових і воєнних викликів.

Системний підхід – дозволив розглядати публічні фінанси як цілісну систему, що охоплює бюджетну, податкову, боргову та міжбюджетну підсистеми, які взаємодіють між собою та з зовнішнім середовищем.

Структурно-функціональний аналіз – застосовано для дослідження структури публічних фінансів, ролі та взаємозв'язків між їх елементами (державний бюджет, місцеві бюджети, державні цільові фонди, фінансові інституції).

Метод порівняльного аналізу – використано для зіставлення ключових показників розвитку публічних фінансів України.

Статистичний та економіко-математичний аналіз – застосовано для опрацювання макроекономічних і бюджетних показників, оцінки змін у доходній та видатковій частинах бюджету, динаміки дефіци-

ту та державного боргу, а також для побудови узагальнених аналітичних висновків.

Документальний аналіз – використано при вивченні нормативно-правових актів, офіційних урядових звітів, матеріалів Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби, Рахункової палати, а також звітів міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світового банку, ЄС).

Метод узагальнення та систематизації – дав змогу інтегрувати отримані результати, сформулювати рекомендації щодо підвищення стійкості та ефективності управління публічними фінансами в середньо- та довгостроковій перспективі.

Таким чином, обрана методологія забезпечує всебічне та науково обґрунтоване дослідження проблем і перспектив функціонування системи публічних фінансів України, сприяючи формуванню практичних рекомендацій для вдосконалення фінансової політики держави в умовах невизначеності.

Основні результати. У сучасних фінансово-економічних системах більшості держав світу публічні фінанси виступають фундаментальним інструментом забезпечення функціонування суспільства та державних інституцій. В Україні їхня частка перевищує 40% від валового внутрішнього продукту, що свідчить про вагомий вплив на національний економічний розвиток. Публічні фінанси виконують стратегічну роль у реалізації ключових завдань держави, зокрема у сфері забезпечення національної безпеки та територіальної цілісності, підтримання правопорядку, охорони здоров'я, фінансування освітньої системи, пенсійного забезпечення, соціального захисту населення, розвитку інфраструктури та охорони довкілля.

Одним із пріоритетних завдань сучасного етапу економічного розвитку України є формування ефективної системи публічних фінансів. Це передбачає розроблення цілісної концепції, спрямованої на становлення, інституційне вдосконалення та модернізацію механізмів функціонування публічних фінансів у відповідь на внутрішні та зовнішні виклики.

2025 рік став четвертим роком повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, що й надалі зумовлює безпрецедентні виклики для національної економіки та системи публічних фінансів. Економічна ситуація в державі визначається комплексом чинників, серед яких провідними є значні оборонні потреби, масштабні руйнування критичної інф-

раструктури, дефіцит енергетичних ресурсів та інтенсивна міграція працездатного населення.

Публічні фінанси становлять ключовий елемент фінансової системи України, оскільки охоплюють понад половину загальних фінансових ресурсів та інтегрують різні фінансові інституції, які виконують функції держави. Багатофункціональність публічних фінансів визначає їх складну та багаторівневу структуру. Сучасна система публічних фінансів України формується через процеси створення, розподілу та перерозподілу, управління і використання як публічних, так і приватних фондів державних коштів.

Фіскальна політика України зазнала суттєвої трансформації з урахуванням воєнних умов, водночас структура бюджетних видатків у 2025 році зберегла основні тенденції, характерні для попереднього періоду. Зокрема, понад половину бюджетних ресурсів (51%) було спрямовано на фінансування сектору оборони та безпеки; близько 20% витрат становили соціальні виплати, у тому числі пенсійне забезпечення; 5,6% спрямовано на обслуговування державного боргу; решта коштів розподілялася між фінансуванням освітньої, медичної сфери та інших ключових функцій державного управління.

Війна суттєво підірвала фінансову стабільність країни, змушуючи спрямовувати пріоритетні витрати на оборону та соціальну підтримку населення. Основними джерелами фінансування державного бюджету залишаються податкові надходження та зовнішня допомога. У 2025 році бю-

джет орієнтований на забезпечення потреб Збройних Сил України, одночасно передбачаючи ресурси для поступового відновлення економіки.

Для адаптації до викликів воєнного стану Національний банк України (НБУ) оновив Основні засади грошово-кредитної політики з метою стабілізації фінансового сектору. Визнання військової агресії як чинника, що підриває ефективність традиційних ринкових механізмів та підсилює невизначеність, стало значним поштовхом до цих змін.

Однією з головних проблем залишається фінансова нестабільність. Зростання видатків на оборону та соціальний захист в умовах обмеженого бюджету призвело до збільшення бюджетного дефіциту. Така ситуація потребує ефективного управління грошовими потоками, пошуку додаткових джерел фінансування та обґрунтованих рішень, адже неконтрольовані витрати можуть спричинити інфляційний тиск і зростання державного боргу (Радіонов, 2022).

З наведеної таблиці видно, що державний борг України істотно зріс із 48,9% ВВП у 2021 році до 98,6% у 2024 році. Це свідчить про необхідність залучення значних фінансових ресурсів для покриття військових витрат та підтримки економіки в умовах війни. Для фінансування дефіциту бюджету уряд України залучав міжнародну фінансову допомогу, випускав військові облігації та скорочував некритичні видатки. При цьому міжнародна фінансова допомога зросла з 2,5 млрд доларів у 2021 році до 38,0 млрд доларів у 2024 році.

Таблиця 1. Ключові показники розвитку публічних фінансів України
Table 1. Key Indicators of Public Finance Development in Ukraine

Показник/ Indicator	2021 рік / year	2022 рік / year	2023 рік / year	2024 рік / year
Валовий внутрішній продукт, млрд дол. Gross Domestic Product, billion USD	591,5	449,0	474,8	501,0
Державний борг, % від ВВП Public Debt, % of GDP	48,9	78,5	88,2	98,6
Зовнішня фінансова підтримка, млрд дол. External Financial Support, billion USD	2,5	32,2	42,9	38,0
Інфляція, % Inflation, %	9,4	20,2	17,7	13,0
Рівень безробіття, % Unemployment Rate, %	9,8	24,5	19,4	10,6

Джерело: систематизовано автором на основі даних Офіційного державного веб-порталу Міністерства фінансів України¹

Source: compiled by the author based on Official state web portal. Ministry of Finance of Ukraine

¹ Офіційний державний веб-портал Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 05.08.2025).

Також таблиця демонструє, що у 2022 році відбулося значне падіння ВВП до 449,0 млрд доларів, що було наслідком війни, руйнування виробничих потужностей, окупації територій та логістичних труднощів. У 2023–2024 роках спостерігається часткове відновлення економіки, а прогноз на 2024 рік передбачає подальше, хоча й повільне, зростання ВВП до 501,0 млрд доларів.

Що стосується інфляції, вона зросла з 9,4% у 2021 році до 20,2% у 2022 році через війну та порушення логістичних ланцюгів. У 2023–2024 роках спостерігається поступове зниження інфляції, що свідчить про певну ефективність застосованих заходів. Проте, незважаючи на позитивну тенденцію, рівень інфляції залишається досить високим.

Крім того, рівень безробіття значно зріс із 9,8% у 2021 році до 24,5% у 2022 році, тоді як у 2023–2024 роках він поступово знижується, що свідчить про часткове відновлення економічної активності.

Наведені дані свідчать про руйнівний вплив війни на економіку України. Хоча очікується поступове відновлення, темпи зростання залишаються невизначеними через залежність від зовнішніх чинників, зокрема тривалості війни та обсягів міжнародної допомоги.

Аналіз основних економічних показників показує, що економічний спад негативно вплинув на публічні фінанси. Зниження ВВП призвело до скорочення податкових надходжень через зменшення виробництва, прибутків підприємств та споживчих витрат населення. Водночас державні видатки зросли у зв'язку з необхідністю фінансування оборони, соціальної підтримки та відновлення інфраструктури.

До початку повномасштабного вторгнення у 2021 році структура видатків державного бюджету була відносно стабільною: найбільша частка (22,77%) припадала на соціальний захист, 13,87% – на загальнодержавні функції (з яких 75,32% складало обслуговування державного боргу), 12,14% – на економічну діяльність, 8,56% – на оборону.

У 2022 році з початком війни структура видатків зазнала суттєвих змін: 42,24% коштів спрямовано на оборону, водночас фінансування соціальної сфери скоротилося (освіта – 2,16%, охорона здоров'я – 6,81%, соціальний захист – 15,75%). Значні ресурси були використані на відновлення критичної інфраструктури, переважно за рахунок міжнародної допомоги.

У 2023 році оборонні видатки зросли до 52,25%, а соціальна сфера отримала

11,69%. Підтримка економіки залишалася обмеженою (3,35%). У 2024 році структура бюджету залишилася подібною: оборона – 51,36%, соціальна сфера – 10,36%, економіка – 3,64%, при цьому міжнародна допомога залишалася ключовим джерелом фінансування (близько 1,7 трлн грн). Соціальні виплати були збільшені приблизно на 15% (близько 14,5% ВВП).

Незважаючи на значні втрати, економіка демонструє ознаки поступового відновлення завдяки стійкості населення, ефективній державній політиці та міжнародній підтримці. Темпи відновлення залишаються невизначеними та залежать від тривалості війни, обсягів допомоги та успішності реформ. Прогнози МВФ і Світового банку вказують на потенціал зростання, проте підкреслюють ризики, пов'язані з продовженням війни: МВФ прогнозує зростання реального ВВП України у 2024 році на рівні 3%, а на 2025 рік – 2,5% (зниження з попередніх 6,5%).

Державний бюджет України на 2024 рік становив 3 123,5 млрд грн, що на 451 млрд грн, або 16,9%, перевищує показник 2023 року (Таблиця 2). Водночас підтримка від міжнародних партнерів – МФО, Європейського Союзу та окремих держав — залишалася значною, хоча її частка протягом трьох років поступово зменшується: у 2024 році вона склала 15,2% (473,9 млрд грн) від усіх доходів бюджету, порівняно з 16,2% у 2023 році та 26,9% у 2022 році.

Доходи державного бюджету України у 2024 році склали 3 123,5 млрд грн, що становить 163,4% від річного показника, затвердженого Верховною Радою України (зі змінами). Перевищення планового показника на 1 212 млрд грн відбулося здебільшого за рахунок надходжень міжнародної допомоги та власних надходжень бюджетних установ. Без урахування цих джерел до державного бюджету надійшло 1 870,1 млрд грн, що становить 100,7% від річного плану.

Рівень виконання річного розпису спеціального фонду, з урахуванням змін, внесених розпорядниками коштів, склав 113,5%, що здебільшого пов'язано із збільшенням показників власних надходжень бюджетних установ.

На дохідну частину бюджету у 2024 році впливали такі ключові фактори:

- відновлювальне економічне зростання попри існуючі загрози та ризики, зростання цін через високі витрати на електроенергію, адаптацію бізнесу до обмеженого електропостачання, збільшення

Таблиця 2. Доходи Державного бюджету України у 2024 році
Table 2. Revenues of the State Budget of Ukraine in 2024

Статті доходів Revenue Items	Факт, млрд грн Actual, billion UAH	Темп росту до 2023 року, % Growth rate compared to 2023, %
РАЗОМ ДОХОДІВ Total Revenues	3 123,5	116,9
у тому числі: including:		
Податок та збір на доходи фізичних осіб Personal Income Tax	326,1	157,6
Податок на прибуток підприємств Corporate Income Tax	271,1	188,5
Рентна плата за користування надрами загальнодержавного значення Rent for the Use of Subsoil of National Importance	47,7	85,0
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції) Excise Tax on Excise Goods (Products) Produced in Ukraine	105,2	113,6
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції) Excise Tax on Excise Goods (Products) Imported into the Customs Territory of Ukraine	105,2	140,7
ПДВ з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування VAT on Goods (Works, Services) Produced in Ukraine, Including Budget Refunds	268,3	125,0
Бюджетне відшкодування ПДВ VAT Budget Refund	-157,2	118,7
ПДВ з ввезених на митну територію України товарів VAT on Goods Imported into the Customs Territory of Ukraine	466,1	127,3
Ввізне мито Import Duty	47,6	120,1
Частина чистого прибутку (доходу) державних або комунальних унітарних підприємств та їх об'єднань, що вилучається до відповідного бюджету, та дивіденди (дохід), нараховані на акції (частки) господарських товариств, у статутних капіталах яких є державна або комунальна власність Portion of Net Profit (Income) of State or Municipal Unitary Enterprises and Their Associations Transferred to the Relevant Budget, and Dividends (Income) Accrued on Shares (Stakes) of Business Entities in Whose Authorized Capitals There Is State or Municipal Ownership	71,1	202,5
Кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» Funds Transferred by the National Bank of Ukraine in Accordance with the Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine"	38,6	53,8
Власні надходження бюджетних установ Own Revenues of Budgetary Institutions	779,4	95,9
Офіційні трансферти від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ Official Transfers from the European Union, Foreign Governments, International Organizations, and Donor Agencies	473,9	109,2

Джерело: систематизовано автором на основі даних Офіційного державного веб-порталу Міністерства фінансів України¹

Source: compiled by the author based on Official state web portal Ministry of Finance of Ukraine

¹ Офіційний державний веб-портал Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 05.08.2025).

витрат на утримання персоналу та девальваційні процеси;

- стабільна робота Українського морського коридору, що дозволила нарощувати обсяги експорту продукції агропромислового комплексу, металургії та видобувної промисловості;

- встановлення ставки при декларуванні податку на прибуток банками за 2023 рік у розмірі 50% та підвищення основної ставки з 18% до 25% у 2024 році (банки сплатили 91,9 млрд грн, що на 79,1 млрд грн більше, ніж у 2023 році);

- збільшення ставок акцизного податку на паливе з 1 вересня 2024 року;

- підвищення ставки військового збору з 1,5% до 5% з 1 грудня 2024 року;

- своєчасне відшкодування ПДВ: на кінець року залишок невідшкодованих сум становив 23,0 млрд грн, що відповідає 1,7 місяця середньомісячних заявлених сум;

- збільшення імпорту продукції оборонного призначення та товарів для відновлення енергетики у 1,7 раза, що звільнено від оподаткування при ввезенні;

- надходження грантової міжнародної допомоги до державного бюджету на безповоротній та безоплатній основі.

В умовах воєнного стану та складної економічної ситуації Уряд України забезпечив мобілізацію ресурсів для фінансування пріоритетних видатків на національну безпеку та оборону, а також соціальних і гуманітарних потреб населення, внутрішньо переміщених осіб, підтримки критичної інфраструктури та усунення наслідків збройної агресії.

У 2024 році касові видатки Державного бюджету склали 4 488,3 млрд грн, що відповідає 97,2% річного плану з урахуванням змін спеціального фонду, та на 473,5 млрд грн (11,8%) перевищує показник 2023 року.

Касові видатки загального фонду становили 3 491,6 млрд грн, що на 457,4 млрд грн (15,1%) більше порівняно з попереднім роком. Рівень виконання річного плану – 98,4% (-55,3 млрд грн). Основними причинами недовиконання стали фінансування соціальних видатків за зареєстрованими зобов'язаннями, економія на обслуговуванні державного боргу та затримки в підготовці документів головними розпорядниками, особливо щодо видатків на безпеку та оборону.

Пріоритетом бюджету у 2024 році залишалося фінансування сектору безпеки та оборони в умовах продовження бойових дій.

На національну безпеку та оборону спрямовано 2 975,8 млрд грн (з яких 27,5 млрд грн – державні гарантії), що становить 39,2% прогнозованого ВВП. Зокрема,

видатки з загального фонду – 2 084,7 млрд грн, розподілені так:

- грошове забезпечення військовослужбовців, поліцейських та зарплати працівників – 1 167,6 млрд грн;

- розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння та техніки – 627,0 млрд грн;

- закупівля матеріалів, обладнання та засобів індивідуального захисту – 82,4 млрд грн;

- харчування військовослужбовців та поліцейських – 37,2 млрд грн (Скрипник, 2024; Демінська, 2024; Дуднік, 2024).

У 2024 році державний бюджет витратив на обслуговування боргу та виплати за державними деривативами 308,3 млрд грн, що на 60,7 млрд грн, або на 24,5%, більше ніж у 2023 році.

У 2024 році видатки на оплату праці та нарахування для працівників бюджетної сфери склали 1 302,7 млрд грн, що на 67,6 млрд грн, або на 5,5%, перевищує показник 2023 року. Зростання цих видатків зумовлене підвищенням мінімальної заробітної плати та додатковими виплатами військовослужбовцям (Скрипник, 2024; Демінська, 2024; Дуднік, 2024).

В умовах триваючого повномасштабного вторгнення уряд продовжував впроваджувати заходи з мобілізації внутрішніх ресурсів для фінансування першочергових потреб національної безпеки та оборони, а також інших пріоритетних бюджетних витрат. Водночас ефективність цих заходів у забезпеченні фінансування соціальних і гуманітарних потреб залишається обмеженою та значною мірою залежить від своєчасної та прогнозованої зовнішньої допомоги з боку міжнародних організацій і партнерських країн.

Такий підхід забезпечив збереження макрофінансової стабільності та прогрес у реалізації стратегії управління державним боргом протягом 2024 року.

Спочатку Законом України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» граничний обсяг дефіциту було встановлено на рівні 1 571,5 млрд грн, або 20,6% прогнозного ВВП. Як і в попередні роки, при формуванні бюджету на 2024 рік було продовжено призупинення обмеження верхньої межі дефіциту у 3% прогнозного номінального ВВП, передбаченої Бюджетним кодексом України.

Протягом року високий рівень невизначеності та виклики, спричинені збройною агресією російської федерації проти України, вимагали додаткових фінансових ресурсів. У зв'язку з цим до бюджету були внесені законодавчі зміни, в результаті

яких граничний показник дефіциту державного бюджету було збільшено до 1 846,1 млрд грн, або 24,2% прогнозного ВВП.

Фактично державний бюджет 2024 року було виконано з дефіцитом у розмірі 1 359,4 млрд грн, що становить 17,9% очікуваного обсягу ВВП. Водночас фактичний дефіцит загального фонду державного бюджету за рік склав 1 303,1 млрд грн.

Основним джерелом фінансування дефіциту державного бюджету у 2024 році зали-

шалися державні внутрішні та зовнішні за-
позичення.

На внутрішньому ринку Міністерство фінансів України регулярно проводило аукціони з розміщення облігацій внутрішніх державних позик (ОВДП), номінованих як у національній, так і в іноземних валютах, включно з військовими облігаціями. Загальна сума внутрішніх державних за-
позичень на фінансування загального фонду бюджету склала 618,4 млрд грн, з яких

**Таблиця 3. Видатки Державного бюджету України у 2024 році
за функціональною класифікацією**
**Table 3. Expenditures of the State Budget of Ukraine in 2024
by Functional Classification**

Статті видатків Expenditure Items	Факт, млрд грн Actual, billion UAH	Темп росту до 2023 року, % Growth rate compared to 2023, %
Всього видатків, у тому числі: Total Expenditures, including:	4 488,3	111,8
Загальнодержавні функції (без урахування видатків на обслуговування державного боргу та виплати за державними деривативами) General Government Functions (excluding Expenditures for Public Debt Servicing and Payments on Government Derivatives)	66,8	137,8
Обслуговування боргу та виплати за державними деривативами Debt Servicing and Payments on Government Derivatives	308,3	124,5
Оборона Defense	2 305,2	109,9
Громадський порядок, безпека та судова влада Public Order, Security, and Judiciary	692,7	120,5
Економічна діяльність Economic Activity	163,1	121,2
Охорона навколишнього природного середовища Environmental protection	9,5	182,9
Житлово-комунальне господарство Housing and communal services	7,5	90,1
Охорона здоров'я Healthcare	201,4	112,4
Духовний та фізичний розвиток Spiritual and physical development	16,2	137,1
Освіта Education	64,7	107,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення Social protection and social security	464,7	99,0
Міжбюджетні трансферти Interbudgetary transfers	187,9	105,9

Джерело: систематизовано автором на основі даних Офіційного державного веб-порталу Міністерства фінансів України¹

Source: compiled by the author based on Source: compiled by the author based on Official state web portal. Ministry of Finance of Ukraine

¹ Офіційний державний веб-портал Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 05.08.2025).

надходження від ОВДП у євро та доларах США становили 2,7 млрд дол. США та 749,9 млн євро (що у гривневому еквіваленті дорівнює 139,8 млрд грн).

Починаючи з березня 2022 року, після повномасштабного вторгнення росії, військові облігації стали ефективним інструментом підтримки фінансової стійкості країни для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів. У 2024 році обсяг військових облігацій у власності фізичних та юридичних осіб зріс удвічі порівняно з 2023 роком. На початок 2025 року портфель становив 171,4 млрд грн (у гривневому еквіваленті) проти 85,4 млрд грн на 1 січня 2024 року, що значно сприяло безперервному фінансуванню військових та соціальних потреб держави.

Міжнародна допомога продовжувала відігравати ключову роль у підтримці фінансової системи та забезпеченні фінансування нагальних пріоритетів соціального, гуманітарного та інших першочергових невійськових видатків. Пріоритетом залишалося залучення пільгового фінансування від міжнародних донорів у формі кредитів та грантів.

Загальна сума надходжень зовнішніх запозичень на фінансування загального фонду державного бюджету у 2024 році становила 1 248,5 млрд грн, при цьому Європейський Союз залишався найбільшим донором прямої бюджетної підтримки.

У 2024 році Європейський Союз започаткував інструмент макрофінансової підтримки України Ukraine Facility, що передбачає можливість отримання прямої бюджетної та технічної допомоги протягом 2024–2027 років. У рамках цього інструменту було розроблено та затверджено План України, а в червні 2024 року підписано угоду з ЄС про залучення 27 млрд євро на період 2024–2027 років. План України визначає конкретні структурні реформи та заходи, виконання яких сприятиме стійкому економічному відновленню країни та забезпечуватиме регулярну та прогнозовану фінансову підтримку з боку ЄС. У 2024 році в межах Ukraine Facility пряме бюджетне фінансування до загального фонду державного бюджету склало 13,1 млрд євро (у гривневому еквіваленті – 567,8 млрд грн).

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що система публічних фінансів України в умовах воєнного стану зазнала суттєвих трансформацій, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності, підтримку обороноздатності та соціальної стійкості держави. Війна створила безпрецедентні виклики для дер-

жавних фінансів, зокрема різке скорочення доходів бюджету, зростання воєнних і соціальних видатків, порушення податкової бази, скорочення економічної активності, а також підвищення залежності від зовнішньої фінансової підтримки.

Аналіз сучасного стану публічних фінансів показав, що ключовим завданням уряду стало збереження керованості бюджетного процесу та фінансової дисципліни за умов високої невизначеності. Вжиті антикризові заходи – податкові пільги для бізнесу, релокація підприємств, запровадження цифрових сервісів у фінансовій сфері, а також пріоритетне фінансування сектору безпеки і оборони – сприяли стабілізації ситуації, хоча й створили додаткове навантаження на державний борг.

Вплив війни на доходну частину бюджету проявився у скороченні податкових надходжень через втрату територій, зниження ділової активності та руйнування виробничої інфраструктури. Водночас видаткова частина зазнала суттєвого зростання, передусім у сфері оборони, соціального захисту, гуманітарної допомоги та відновлення критичної інфраструктури. Такий дисбаланс потребував масштабного залучення зовнішнього фінансування, зокрема грантів і кредитів від міжнародних партнерів, що стало ключовим чинником підтримання макроекономічної стабільності.

Міжнародна фінансова допомога відіграла вирішальну роль у забезпеченні платоспроможності держави та виконанні соціальних зобов'язань. Водночас зростання боргового навантаження вимагає формування довгострокової стратегії управління державним боргом та підвищення ефективності використання отриманих ресурсів.

До основних проблем функціонування системи публічних фінансів у період війни належать: надмірна централізація фінансових потоків; обмеженість внутрішніх джерел доходів; недостатня гнучкість бюджетного процесу; складність прогнозування доходів і видатків через високий рівень невизначеності; необхідність реформування системи фінансового контролю з урахуванням нових викликів.

Для підвищення стійкості системи публічних фінансів в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення доцільно реалізувати такі напрями адаптації фінансової політики:

1. Посилення гнучкості бюджетного планування через запровадження середньострокових фінансових рамок і резервних фондів для реагування на кризові ситуації.

2. Диверсифікація джерел доходів, зокрема шляхом розвитку військової економіки, підтримки малого та середнього бізнесу, запровадження стимулів для інвестицій.

3. Розширення міжнародного фінансового партнерства на засадах прозорості, підзвітності та ефективного використання ресурсів.

4. Цифровізація фінансового управління та посилення аналітичних спроможностей органів державної влади для швидкого прийняття рішень в умовах невизначеності.

5. Підвищення ефективності фінансового контролю через модернізацію про-

цедур аудиту, запобігання корупційним ризикам та забезпечення публічності бюджетних процесів.

Отже, у період війни публічні фінанси стають не лише інструментом економічної стабілізації, а й ключовим чинником збереження державності, довіри громадян і міжнародних партнерів. Подальша адаптація фінансової політики має бути спрямована на формування гнучкої, прозорої та стійкої системи управління державними ресурсами, здатної ефективно реагувати на виклики воєнного часу та забезпечити відновлення економіки у післявоєнний період.

Список використаної літератури

1. Петруха Н., Клименко К., Пеструха С. Українська незламність – стійкість державних фінансів в умовах війни. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 3(75). С. 56-72. doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-56-72
2. Басюк О. П. Цифрові технології в оптимізації бюджетного процесу: кращий світовий досвід та висновки для України. Актуальні проблеми державного управління. 2022. № 1(60). С. 116–131. doi.org/10.26565/1684-8489-2022-1-08
3. Бліщук К. Стратегії вдосконалення управління публічними фінансами. Ефективність державного управління. 2023. № 67. С. 119–131. doi.org/10.33990/2070-4011.67.2021.240248
4. Радіонов Ю. Д. Державні фінанси в забезпеченні стабільності фінансової системи країни. Економіка України. 2022. № 9. С. 77–98. doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077
5. Скрипник Г. О., Демінська Д. В., Дуднік М. Р. Вплив війни на публічні фінанси та управління: виклики та рішення. Економіка і суспільство. 2024. № 69. doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-87
6. Conesa J. C., Li B., Qian L. A quantitative evaluation of universal basic income. *Journal of Public Economics*. 2023. Vol. 223. Article 104881. doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104881
7. Leenders, W., Lejour A., Rabaté S., van 't Riet M. Offshore tax evasion and wealth inequality: Evidence from a tax amnesty in the Netherlands. *Journal of Public Economics*. 2023. Vol. 217. Article 104785. doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104785
8. Alstadsæter A., Johannesen N., Zucman G. Tax evasion and inequality. *American Economic Review*. 2019. Vol. 109, no. 6. Pp. 2073–2103. doi.org/10.1257/aer.20172043
9. Agrawal D. R., Bütikofer A. Public finance in the era of the COVID-19 crisis. *Int Tax Public Finance*. 2022. Vol. 29. Pp. 1349–1372. doi.org/10.1007/s10797-022-09769-3
10. Keen M., Mansour M. Revenue Mobilization in Sub-Saharan Africa: Challenges from Globalization. *Development Policy Review*. 2010. Vol. 28. Pp. 553-571. DOI: http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7679.2010.00498.x
11. Hong G. H., Ke Sh., Nguyen A. D. M. The Economic Impact of Fiscal Policy Uncertainty: Evidence from a New Cross-Country Database. *IMF Working Papers*. 2024. Vol. 209, accessed November 1, 2025, https://doi.org/10.5089/9798400288128.001
12. Bounou W., Yatié A. Uncertainty, stock and commodity prices during the Ukraine-Russia war. *Policy Studies*. 2024.

References

1. Petrukha, N., Klymenko, K., & Pestrukha, S. (2024). Ukrainian Resilience – The Stability of Public Finances in Wartime Conditions. *Scientific Notes of the "KROK" University*, 3(75), 56–72. doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-56-72 (in Ukrainian)
2. Basiuk, O. P. (2022). Digital Technologies in Optimizing the Budget Process: The Best World Practices and Lessons for Ukraine. *Current Issues of Public Administration*, 1(60), 116–131. doi.org/10.26565/1684-8489-2022-1-08 (in Ukrainian)
3. Blishchuk, K. (2023). Strategies for Improving Public Finance Management. *Efficiency of Public Administration*, 67, 119–131. doi.org/10.33990/2070-4011.67.2021.240248 (in Ukrainian)
4. Radionov, Yu. D. (2022). Public Finances in Ensuring the Stability of the Country's Financial System. *Economy of Ukraine*, (9), 77–98. doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077 (in Ukrainian)
5. Skrypnyk, H. O., Deminska, D. V., & Dudnik, M. R. (2024). The Impact of War on Public Finance and Governance: Challenges and Solutions. *Economy and Society*, 69. doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-87 (in Ukrainian)
6. Conesa, J. C., Li, B., & Qian, L. (2023). A quantitative evaluation of universal basic income. *Journal of Public Economics*, 223, 104881. doi.org/10.1016/j.jpubeco.2023.104881
7. Leenders, W., Lejour A., Rabaté S., & van 't Riet M. (2023). Offshore tax evasion and wealth inequality: Evidence from a tax amnesty in the Netherlands. *Journal of Public Economics*, 217, 104785. doi.org/10.1016/j.jpubeco.2022.104785
8. Alstadsæter, A., Johannesen, N., & Zucman, G. (2019). Tax evasion and inequality. *American Economic Review*, 109(6), 2073–2103. doi.org/10.1257/aer.20172043
9. Agrawal, D. R., & Bütikofer, A. (2022). Public finance in the era of the COVID-19 crisis. *Int Tax Public Finance*, 29, 1349–1372. doi.org/10.1007/s10797-022-09769-3
10. Keen, M., & Mansour, M. (2010). Revenue Mobilization in Sub-Saharan Africa: Challenges from Globalization. *Development Policy Review*, 28, 553-571. doi: http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-7679.2010.00498.x
11. Hong G. H., Ke Sh., & Nguyen A. D. M. (2024). The Economic Impact of Fiscal Policy Uncertainty: Evidence from a New Cross-Country Database. *IMF Working Papers*, 209, accessed November 1, 2025. doi.org/10.5089/9798400288128.001
12. Bounou, W., & Yatié, A. (2024). Uncertainty, stock and commodity prices during the Ukraine-Russia war. *Policy*

- Vol. 45(3–4). Pp. 336–352. doi.org/10.1080/01442872.2024.2302440
13. Leal Filho W., Fedoruk M., Paulino Pires Eustachio J. H., Barbir J., Lisovska T., Lingos A., Baars C. How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods*. 2023. Vol. 12(21), 3996. doi.org/10.3390/foods12213996
14. Klymak M. Governance in times of war: Public procurement in Ukraine. *PLOS ONE*. 2024. Vol. 19(6). doi.org/10.1371/journal.pone.0305344
15. Neuenkirch M., Repko M., Weber E. Hawks and Doves: Financial market perception of Western support and the war in Ukraine. *European Journal of Political Economy*. 2025. Vol. 89, 102744. doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2025.102744
16. Diakonova M., Ghirelli C., Molina L., Pérez J. J. The economic impact of conflict-related and policy uncertainty shocks: The case of Russia. *International Economics*. 2023. Vol. 174. Pp. 69–90. doi.org/10.1016/j.inteco.2023.03.002
17. Ross A. G., Raseta M., Grajewski M., Kleefeld A. Resilience and recovery in networked economic systems: An ex-ante analysis of susceptibility to aspects of a potential China–Taiwan conflict. *Papers in Regional Science*. 2025. Vol. 104, Issue 3, 100094. doi.org/10.1016/j.pirs.2025.100094
18. Petrukha S., Konovalenko D., Petrukha N. State budget in the context of a wartime economy and post-war triggers for its recovery. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2025. Vol. 11(1). Pp. 256–269. doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-256-269
19. Markuts Y., Roberto F. Emergency budgeting for resilience during the war. The case of Ukraine. *Public Money & Management*. 2024. Vol. 45(3). Pp. 195–205. doi.org/10.1080/09540962.2024.2407842
20. Davydiuk T., Shymanska K. The impact of external financing during wartime on the economy of a country in war. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*. 2024. Vol. 11(3). Pp. 650–667. doi.org/10.15549/jeecar.v11i3.1636
- Studies*, 45(3–4), 336–352. doi.org/10.1080/01442872.2024.2302440
13. Leal Filho, W., Fedoruk, M., Paulino Pires Eustachio, J. H., Barbir, J., Lisovska, T., Lingos, A., & Baars, C. (2023). How the War in Ukraine Affects Food Security. *Foods*, 12(21), 3996. doi.org/10.3390/foods12213996
14. Klymak, M. (2024). Governance in times of war: Public procurement in Ukraine. *PLOS ONE*, 19(6), e0305344. doi: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0305344
15. Neuenkirch, M., Repko, M., & Weber, E. (2025). Hawks and Doves: Financial market perception of Western support and the war in Ukraine. *European Journal of Political Economy*, 89, 102744. doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2025.102744
16. Diakonova, M., Ghirelli, C., Molina, L., & Pérez, J. J. (2023). The economic impact of conflict-related and policy uncertainty shocks: The case of Russia. *International Economics*, 174, 69–90. doi.org/10.1016/j.inteco.2023.03.002
17. Ross, A. G., Raseta, M., Grajewski, M., & Kleefeld, A. (2025). Resilience and recovery in networked economic systems: An ex-ante analysis of susceptibility to aspects of a potential China–Taiwan conflict. *Papers in Regional Science*, 104(3), 100094. doi.org/10.1016/j.pirs.2025.100094
18. Petrukha, S., Konovalenko, D., & Petrukha, N. (2025). State budget in the context of a wartime economy and post-war triggers for its recovery. *Baltic Journal of Economic Studies*, 11(1), 256–269. doi.org/10.30525/2256-0742/2025-11-1-256-269
19. Markuts, Y., & Roberto, F. (2024). Emergency budgeting for resilience during the war. The case of Ukraine. *Public Money & Management*, 45(3), 195–205. doi.org/10.1080/09540962.2024.2407842
20. Davydiuk, T., & Shymanska, K. (2024). The impact of external financing during wartime on the economy of a country in war. *Journal of Eastern European and Central Asian Research (JEECAR)*, 11(3), 650–667. doi.org/10.15549/jeecar.v11i3.1636

Snizhana Bei*,

PhD (Economics), Associate Professor
sneganapipko@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-6651-4210

Alla Doliuk*,

PhD (Economics), Senior Lecturer
alla14.08@ukr.net
https://orcid.org/0000-0001-5461-5295

*Vinnytsia Educational and Scientific Institute of Economics West Ukrainian National University, 37a, Honta str., Vinnytsia, 21022, Ukraine

PUBLIC FINANCE IN THE CONDITIONS OF WAR: CHALLENGES OF UNCERTAINTY AND PATHS OF ADAPTATION

Abstract. The purpose of this article is to study the peculiarities of the functioning of Ukraine's public finance system under martial law, identify key challenges associated with high levels of economic and social uncertainty, and justify possible ways of adapting budgetary and financial policy to ensure the sustainability, balance, and efficiency of public resource management. The article analyzes the current state of public finances in Ukraine under martial law, describes the main trends in the formation of revenues and expenditures of the state budget, the impact of military actions on the tax system, interbudgetary relations, and financial decentralization. It identifies the main challenges facing the state's financial system, including a sharp increase in military and social spending, a reduction in budget revenues

due to a decline in economic activity, a growing budget deficit, and the need for external financing. Particular attention is paid to the role of international financial assistance in maintaining macroeconomic stability, ensuring the solvency of the state, and financing critically important sectors of the economy. The problems of effective public finance management during wartime are highlighted, in particular the issues of transparency of budgetary processes, targeted use of funds, risks of corruption, and restrictions in the area of financial control. Directions for improving public finance management mechanisms in conditions of uncertainty are substantiated, including the digitization of financial processes, strengthening anti-crisis planning, optimizing budget expenditures, improving the effectiveness of financial control, and developing strategic forecasting. Recommendations are proposed to improve the country's financial stability in the medium and long term, which include aligning domestic financial capabilities with external support, improving the efficiency of budget resource use, developing effective public debt management mechanisms, and enhancing financial security as a component of national stability.

Keywords: *Public Finance, Budgetary Policy, Financial Policy, Public Resource Management, Revenue and Expenditure of The State Budget, International Financial Assistance.*

JEL Classification: H60; E62; F34.

In cites: Bei, S., & Doliuk, A. (2025). Public finance in the conditions of war: challenges of uncertainty and paths of adaptation. *Social Economics*, 71, 125-136. doi.org/10.26565/2524-2547-2025-71-12 (In Ukrainian)

Внесок авторів: всі автори зробили рівний внесок у цю роботу.
Конфлікт інтересів: автори повідомляють про відсутність конфлікту інтересів

Authors Contribution: All authors have contributed equally to this work
Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

Стаття надійшла до редакції 07.08.2025 р.
Стаття рекомендована до друку 10.09.2025 р.
Опубліковано 30.09.2025

The article was received by the editors 07.08.2025.
The article is recommended for printing 10.09.2025.
Published 30.09.2025